

RENATA WŁOCH

POLITYKA INTEGRACJI MUZUŁMANÓW WE FRANCJI I WIELKIEJ BRYTANII

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO,
WARSZAWA 2011, s. 354

Powodów, dla których postanowiłam zrecenzować monografię Renaty Włoch pt. *Polityka integracji muzułmanów we Francji i Wielkiej Brytanii*, jest wiele. Po pierwsze, jako badaczka mniejszości muzułmańskiej we Francji z uwagą śledzę polskojęzyczne publikacje oscylujące wokół mniejszości narodowych we Francji. Po drugie, niniejsza monografia jest pierwszą na polskim rynku wydawniczym publikacją, której główną oś stanowi polityka integracji muzułmanów w dwóch krajach Europy Zachodniej: we Francji i Wielkiej Brytanii. Autorka w niniejszej publikacji skupia się na wybranym fragmencie procesu integracji: na strategiach politycznych i działaniach podejmowanych przez państwa narodowe i skierowanych do muzułmańskich imigrantów. Problemem badawczym monografii jest porównanie dwóch sposobów integracji muzułmanów – dwóch, badające najważniejszych europejskich modeli polityki integracji, opierających się na odmiennych, czy wręcz przeciwnych logikach: logice równości cechującej francuski model republikański i logice uznania różnicy stosowanej w brytyjskim modelu wielokulturowych stosunków rasowych. Po trzecie, sposób dokonania analizy porównawczej, w której autorka wykazała się rzetelną wiedzą na temat „filozofii integracji”, mniejszości muzułmańskiej we Francji i Wielkiej Brytanii oraz znajomością metodologii, którą niewielu młodych polskich naukowców posiada.

Autorka stawia tezy, które łączą się ze stwierdzeniem, iż specyfika roszczeń, wysuwanych przez muzułmanów, sprawiła, że grupa ta stała się emblematem imigranckiej „obcości” i została wyodrębniona, jako szczególnie obiekt polityki integracyjnej. Udowadnia, że wpływ na kształty modeli integracji we Francji i Wielkiej Brytanii wywarły między innymi koncepcja narodu i oby-

watelstwa, doświadczenia kolonialne, stosunek do autochtonicznych mniejszości etnicznych, językowych czy religijnych oraz modele stosunków między państwem a Kościołem. Autorka stawia także tezę, że specyficzny dla danego państwa model integracji imigrantów miał wpływ na sposób akomodacji żądań, wysuwanych przez muzułmanów. Stwierdza również, że istotny wpływ na sposób integracji muzułmanów – grupy imigrantów, definiowanej i definiującej się w oparciu o religię – miał model stosunków wyznaniowych między państwem a Kościołem. Powyższe tezy autorka próbuje udowodnić w pięciu rozdziałach, które pokrótce omówię.

W rozdziale pierwszym Renata Włoch przedstawiła ewolucję koncepcji teoretycznych, wykorzystywanych do opisu procesów integracji imigrantów. W dalszej części zdefiniowane zostało pojęcie integracji imigrantów oraz opisane jego dwa wymiary: instytucjonalno-strukturalny i normatywny. W kolejnym podrozdziałach scharakteryzowała model francuski i brytyjski, traktowane jako „przeciwstawne paradygmaty” polityki integracji. W podsumowaniu rozdziału Renata Włoch odwołała się do współczesnych koncepcji filozoficznych, zwłaszcza zaproponowanych przez Charlesa Taylora (1994) i Nancy Fraser (2005).

W rozdziale drugim został omówiony przebieg imigracji muzułmanów do Wielkiej Brytanii i Francji oraz scharakteryzowany profil demograficzny i społeczno-ekonomiczny muzułmanów w obu tych państwach. Następnie przedstawiono proces uwidaczniania się obecności muzułmanów w społeczeństwach przyjmujących, będący w głównej mierze rezultatem instytucjonalizacji islamu oraz reislamizacji drugiego pokolenia imigrantów.

Rozdział trzeci i czwarty są poświęcone analizie polityki integracji muzułmanów we Francji i Wielkiej Brytanii. Cezurą w obu tych przypadkach jest rok 1989. Zarówno we Francji, jak i Wielkiej Brytanii miały wówczas miejsce wydarzenia, które zdefiniowały kształt polityki integracyjnej w obu tych państwach. W Wielkiej Brytanii w styczniu tego roku dokonano spalenia egzemplarza książki Salmana Rushdiego *Szatańskie wersety*, zaś we Francji we wrześniu miała miejsce tak zwana sprawa islamskich chust. W rozdziale trzecim opisano podejmowane przez rząd francuski działania, zmierzające do ochrony i potwierdzenia laickości sfery publicznej, zwłaszcza szkoły oraz „gallikanizacji islamu”, czyli wpisania religii muzułmańskiej w funkcjonujący od roku 1905 pakt laicki. W rozdziale czwartym została opisana reakcja władz brytyjskich na muzułmańskie żądania, dotyczące równouprawnienia islamu z innymi wyznaniem oraz jego uznania symbolicznego.

Rozdział piąty ma charakter podsumowujący. Przedstawia ewolucję modeli integracji pod wpływem specyficznych trudności, związanych z inte-

gracją muzułmanów oraz wydarzeń międzynarodowych i wewnętrznych, które wpłynęły na sposób postrzegania owych trudności. Autorka dokonuje także próby oceny skuteczności strategii, stosowanych przez oba omówione państwa w wymiarze instytucjonalno-strukturalnym oraz normatywnym.

Podłoże teoretyczne analizy francuskiej i brytyjskiej polityki integracyjnej stanowi koncepcja „zależności od szlaku” autorstwa amerykańskiego instytucjonalisty Douglasa Northa. Jej lakoniczna definicja brzmi „to, dokąd dojdiesz, zależy od tego, skąd przychodzisz, a do pewnych celów po prostu nie da się dojść z określonego punktu” i zakłada ona ciągłość instytucjonalną polityki prowadzonej przez dane państwo. „Zależność od szlaku”, jak podkreśla autorka, oznacza w praktyce, że kiedy państwo lub region obierze pewien kurs, koszty odwrotu są bardzo wysokie (s. 16–17).

Niniejsza praca zasługuje przynajmniej na jeszcze dwie pozytywne uwagi. Pierwsza z nich dotyczy próby uporządkowania aparatu pojęciowego (od asymilacji do integracji) oraz teorii mających wyjaśnić mechanizmy włączania imigrantów do społeczeństwa przyjmującego. Autorka podkreśla, że przedkładanie terminu „integracja” nad wymieniane w pracy pojęcia, takie jak: „asymilacja”, „inkorporacja”, „insercja” jest wyborem arbitralnym, gdyż w europejskim piśmiennictwie nie ukształtował się konsensus pojęciowy w obszarze badań nad zjawiskami imigracji i stosunków między imigrantami a społeczeństwem przyjmującym. Pomimo powyższych zastrzeżeń, autorka wyjaśnia powody, dla których w niniejszej pracy został on jednak przyjęty (s. 28). Druga z nich dotyczy bibliografii, która stanowi profesjonalną bazę źródłową dla wszystkich badaczy podjętego przez autorkę tematu.

W podsumowaniu pozwolę sobie na kilka uwag szczegółowych. Pracę liczącą 354 strony przeczytałam z dużym zainteresowaniem. Jest napisana poprawnym, prostym językiem, co nie wyklucza jednak incydentalnych niezręczności językowych wynikających, jak przypuszczam, z tłumaczenia tekstu z języka francuskiego lub angielskiego na język polski (np. wyższe kierownictwo w: tabela 2.10, s. 121) oraz błędów stylistycznych (np. po zamachach terrorystycznych na Nowy York, Madryt, Londyn, s. 127). Autorka nie wyjaśnia także co oznacza pojęcie „test krykietowy” ani w przypisie, ani w tekście rozdziału (s. 267). Piątą Achilleśa młodego naukowca, w tym także Renaty Włoch, jest korzystanie z Wikipedii. Niewielu jednak wyjaśnia, tak jak autorka publikacji, że „Z uwagi na konieczną ostrożność przy wykorzystaniu Wikipedii w pracy naukowej wszystkie podane informacje zostały sprawdzone pod kątem rzetelności w oryginalnych źródłach [...]” (s. 234, przyp. 41). Niewątpliwie budzi moje zastrzeżenie spis treści, w którym z uwagi na duże rozdrobnienie niełatwo znaleźć podrozdział interesujący czytelnika. Pomimo

wymienionych uwag, praca autorstwa Renaty Włoch jest nowatorska, rzetelnie udokumentowana i metodologicznie poprawna. Jest cennym źródłem wiedzy na temat polityki integracji muzułmanów we Francji i Wielkiej Brytanii. Polecam.

Daria Orzechowska